

Terör ve Medya

Dr. Ahmet DİNÇYÜREK

Özet

Günümüzde terör eylemlerinin en önemli amacı, kamuoyunun dikkatini çekmek ve seslerini topluma duyurmaktır. Terörizm ise medya organları sayesinde hedefine sıfır maliyetle ulaşmaktadır. Ancak ilginç olan, medyanın herhangi bir terör eylemini sadece kamuoyunu bilgilendirme amacıyla haber yapmasının, aynı zamanda teröristlerin amacına da hizmet etmesidir. İşte bu husus medya-terör ilişkisinin özünü oluşturmaktadır.

Medya-Terör sarmalı analiz edildiğinde, aslında terör haberciliğinin olumsuz yanlarının çok daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber haber alma özgürlüğü ve reyting kaygıları sebebiyle medya organlarının, kendi görevlerini yerine getirirken terörizme de hizmet ettiği bilinen ve önlenemeyen bir gerçektir.

Abstract

Terror and the Media

Nowadays, the most important goal of terrorist activities is to spread their thoughts and draw public attention. Thanks to the media terrorism attains its goals without paying even single piaster. On the other hand, the very interesting point is to send out a news regarding any terror action by the media serves terrorist organization's objects at the same time. This particular point constitutes core of the media-terror relations.

When the media-terror's helical is analyzed, it can be easily seen that negative aspects of terror communication is really more than positive aspects of it. However, owing to freedom of receiving information and anxiety of rating, it is a well known and unprevented fact that the media organisations have served to terrorism while carrying out their duties.

Giriş

Medya, terör eylemlerinde hem saldıran hem de saldırılan için önemli bir araçtır. Terörist eylemlerin ilk amacı, yaptıkları işin ve ideolojilerinin halka duyurulması ve bu yolla düşmanlarının korkutulmasıdır. Bu da en iyi medya aracılığıyla olur. Saldırıya uğrayan kesim içinse, terörist eylemlerin halk nazarında kötü gösterilmesi için medya en önemli araçtır.

Medyanın devlet idarecileri tarafından, kamuoyunu kontrol altında tutmak ve yönlendirmek sık sık kullanıldığı bilinen bir gerçek. Medyanın da izlenme oranlarını artırmak gibi kendi bireysel kaygısı vardır. Bu nedenle medya, toplumsal gerçekleri, aslından uzak, abartılı medyatik gerçeklere dönüştürme ve bu yolla insanları yönlendirme potansiyeline sahiptir. Medyanın olayları haber haline getirirken izlemiş olduğu üslup, insanların olaylara karşı aldığı tavırlar üzerinde son derece etkilidir. Dost ve düşman figürleri, yayınlanan görüntüler ve fotoğraflar, haber başlıkları ve manşetler insanları belli bir doğrultuda düşünmeye sevk etmektedir.

Bu çalışmada, önce medyanın terör eylemlerindeki **işlevi detaylı** bir şekilde ele alınarak terör haberciliğinin olumlu ve olumsuz sonuçları irdelenecektir. Daha sonra medya gerçekliği ve sosyal gerçeklik kavramlarına değinilerek, 11 Eylül ABD ve 15 Kasım Türkiye terör olaylarının medyada **işlenişi** analiz edilecektir. Son olarak ise 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin benimsemiş olduğu uluslararası siyasetin akademik dünyadaki yansımalarına değinilecektir.

Medya ve Terör Mitosu

Latince'de "terrere" kökünden gelen terör sözcüğünün, "korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırma, caydırma" gibi anlamları vardır.¹ Türkçe'de ise "korkutma, yıldırma ve tedhiş" anlamına gelmektedir.²

Terör eylemlerinin birtakım ortak amaçları vardır. Bu amaçların başında dikkat çekmek ve ses duyurmak gelir. Terörün ana hedefi ise, saldırdığı düzenin egemenlik anlayışını ve yönetim birimlerini sarsmaktır. Bu nedenle her terörist eylem, saldırmakta olduğu egemenlik

1 Cemal Güzel, "Korkunun Korkusu: Terörizm" *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ed. Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s.15.
2 TDK, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.1459.

ilişkinine karşı olan düşüncelerini açıklamak ve ayrıca gücünü göstermek ister. Bu açıdan bakıldığında her terörist eylem, kamuoyu önünde bir propaganda hareketidir. Bu propaganda eylemi üç amaçlıdır: Birincisi, saldırdığı egemenlik ilişkisini küçültmek, yermek; ikincisi, bu egemenlik ilişkisinin içinde yer alanları korkutmak; üçüncüsü ise; kendi taraftarlarına moral vermektir.³

Bu amaçlar da ancak kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu nedenledir ki tarihteki adam kaçırma, rehin alma, uçak kaçırma gibi terör eylemlerinin çoğunda, teröristlerin mesajlarının kamuoyuna duyurulması, eylemin sona erdirilmesi için öne sürülen koşullar arasında birinci sırada yer alır. Terör örgütleri, seslerini, amaçlarını ve isteklerini büyük kitlelere ulaştırabilmek için eylem yapmaktadırlar. Bunun da yolu medyadan geçmektedir. Bu çerçevede terör-medya ilişkisinin kesitiği nokta kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Olaya medyanın penceresinden bakıldığında, medya kuruluşları demokratik sistemlerde önemli bir unsur olmakla birlikte, ekonomik kazanç sağlayan kuruluşlardır. Bundan dolayı ekonomik endişe, medyada dikkat ve ilgi çekici haberleri gündeme getirmektedir. Bu da medyanın terör haberlerine ilgisini arttırmaktadır.

Bir Çin atasözü; “Bir kişiyi öldür, onbin kişiyi korkut” demektedir. Günümüzde ise terör örgütleri, kitle iletişim araçlarını kullanarak bir kişiyi öldürüp, milyonları korkutmayı hedeflemektedir. Bu vasıta ile kitleleri ikna etmede, silahlı ve silahsız her türlü propaganda yönteminde faydalanmaktadırlar.

Georges Sorel de, “20. yüzyılın tek bir ilahı vardır, o da korkudur” sözleriyle kitleleri yönetmenin ve onları arzu edilen hedeflere götürmenin en uygun çaresinin korkuyu yaygınlaştırmak olduğunu söylemektedir. Korkuyu egemen kılmak, bu yolla amaçlarına ulaşmak isteyen terör örgütleri, yaptıkları eylemin daha ses getirici, eylem türü olarak ta en medyatik olanı belirleme eğilimi göstermektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de 1960’lı yıllarda faaliyet yürüten terör örgütlerinin kır teröründen şehir terörüne kaymasının başlıca sebeplerinden biri, teröristlerin tanınmalarını sağlayacak gazetecilerin, TV kameralarının ve bunları okuyacak ve izleyecek büyük bir kitlenin kır-

sal kesimde bulunmamasıdır. Bir Latin Amerikalı terörist bu durumu çok açık olarak şu şekilde ifade etmektedir; “Eğer şehirde küçük bir bombayı bir binaya koyarsak, basında ana haber olurdu. Şehir propaganda ve siyasal mücadele için ziyadesiyle önemlidir.”⁴

Kısacası, terör örgütleri amaç ve hedeflerine ulaşmak için medyayı en iyi şekilde kullanmak istemektedir. En önemli amaçlarından biri kamuoyunu bilgilendirmek olan kitle iletişim araçlarının da, bazen bilerek ya da bilmeyerek, bazen de rayting kaygısıyla terör örgütlerinin propagandasını yaptıkları görülmektedir. Bunun olumlu ve olumsuz yönleri şöyle ifade edilebilir;

Terör Haberciliğinin Olumlu Sonuçları

Terör haberlerinin medyada olduğu gibi sunulmasının bazı avantajları vardır. Bunlar şöyle ifade edilebilir; ilk olarak medya, verdiği haberler yoluyla, toplumun haber alma özgürlüğü sansürsüz gerçekleşmiş olur. İkinci olarak, olaylardan sonra devlet ve güvenlik güçleri aleyhinde oluşabilecek dedikodu, fısıltı vb. propaganda faaliyetleri engellenmiş olur. Üçüncüsü medyanın anayasal bir hakkı olan “özgürlük ilkesi” yerine getirilmiş olur. Dört; bu görüntüleri izleyen vatandaşlarda güvenlik güçlerine olan güven duygusu pekişebilir.⁵

Terör Haberciliğinin Olumsuz Sonuçları

Medyanın terör haberlerini sorumsuz, ilkesiz ve abartarak verdiği konusunda yaygın bir kanı vardır. Bu yaygın kanı aşağıda sıralanan argümanlara dayanmaktadır:⁶

- Medya terör olaylarını verirken abartarak, sansasyonel bir şekilde vermektedir. Bu durum bulaşıcı bir etki meydana getirmektedir. Bundan dolayı diğer terör örgütleri de ajite olmaktadır. Örneğin, Mahir Cayan ve grubu ilk zamanlar kır terörünü savunuyorlardı. Fakat Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının arka arkaya Amerikan üslerine silahlı saldırı düzenlemeleri ve banka soymaları stratejilerini değiştirmelerine neden olmuştur. Birçok örgüt mensubu “Denizler kadar olamadık, biz ne zaman eyleme geçeceğiz?” diye birbirlerine sormuşlardı.

3 Emre Kongar, “Medya ve Terör,” *Emre Kongar’ın Resmi İnternet Sitesi*, 27 Eylül 2001, http://www.kongar.org/medyanotu/182_Terör_ve_Medya.php

4 Necati Alkan, “Terör Olaylarının Kitle İletişim Araçlarındaki Sunumu: Medya Terörün Oksijenidir,” *Polis Dergisi*, Temmuz-Agustos 2003, Sayı 36, http://www.teror.aen.tr/turkce/makaleler/terorizm_necati_alkan.html.

5 Turgut Göksu, “Polis Operasyonlarının Televizyonlarda Canlı Yayını ve Muhtemel Sonuçları”, *Polis Dergisi*, Sayı: 22, 2000 ,s. 364-68.

6 Önder Aytaç ve İhsan Bal, “Medya ve Terörizm” *Yeni Türkiye* ,Medya Özel Sayısı 11, s.1188;

- Terör haberlerinin medyada sürekli olarak gündeme getirilmesi, teröristleri kamuoyunda “tanınan” kişiler, hatta yaptıkları şiddeti haklı ve kendilerini de bir “kahraman” durumuna getirebilmektedir. Terör örgütlerine ait haberlerin sık ve uzun süreli verilmesi aynı zamanda terör örgütlerine gündeme hakim olma duygusu ve inancı vermektedir.

- Terör örgütleri ve eylemleri haber yapılırken, dil, üslup ve terminolojiye dikkat edilmemektedir. Özellikle “özgürlük savaşçısı” ve “gerilla” tabirlerinin kullanılması örgütlere, kendilerinin muhatap alındıkları ve meşru görüldükleri duygusunu kazandırabilir. Bir medya mensubu “terörizm”le “gerilla faaliyeti”nin ayrımını çok iyi bilmelidir. Gerilla faaliyeti yürüten gruplar savaş hukukuna tabidirler ve sivilleri öldürmezler. Terör örgütleri ise, şiddeti kualsız olarak kullanırlar ve sivilleride öldürürler.

- Medya tarafından terör olaylarının detaylı bir şekilde verilmesi örgütlere bazı avantajlar sağlamaktadır. Detaylı verilen haberler sonucunda, gerçekleştirilen eylemle ilgili tekniklerin ortaya konulması ve yapılan yanlışların belirlenmesiyle bir nevi örgütlere teknik bir perspektif sunulmaktadır. Bu durum, örgüt elemanlarının eğitimlerini yeniden gözden geçirmelerine ve yeni eylemler için motive olmalarına zemin hazırlayabilmektedir. Örneğin, Dünya Ticaret Merkezine ilk defa 1993 yılında saldırı düzenlenmiş, düzenlenen bu saldırıyla bina yıkılmamıştır. Bu çerçevede, 11 Eylül 2001’de düzenlenen saldırılara bakıldığında, terör örgütlerinin 1993 yılında düzenlenen saldırıdan ders çıkardıkları söylenebilir.

- Medyanın bazı haber toplama yöntemleri, güvenlik güçlerinin yürüttüğü operasyonlara büyük zararlar verebilmektedir. Özellikle rehine kurtarma operasyonlarında bu tür örneklerle rastlanılmıştır. Medya fırsat buldukça polisin muhtemel taktiksel yaklaşımları hakkında haber neşrederek teröristlere farkında olmadan yardım etmektedir.

Örneğin, 1977 yılının Ocak ayında Lufthansa’dan Mogadishu’ya gitmekte olan uçağın kaçırılması olayında medyanın yayınları rehinlerinin ölmesine direkt katkıda bulunmuştur. Teröristler, radyo yayımından uçağın Alman kaptanının yere inerken gizlice otoritelere bilgi verdiğini duymuşlar ve kaptanı anında öldürmüşlerdir. Ayrıca terör operasyonlarının naklen verilmesi de bu açıdan değerlendirilmelidir. Türkiye’de 17 Ocak 2000 tarihinde İstanbul’un Beykoz semtinde yapılan Hizbullah operasyonu buna en iyi örneklerden biridir. 14:30’da başlayan operasyon, 15:00’de canlı olarak televizyonlar-

da verilmeye başlandı. Operasyonun bitiş saati 19:30’dan yarım saat öncesine kadar yayın devam etti.

Teröristler televizyon seyrediyor olsaydı ve dışardan bir örgüt mensubu cep telefonu ile operasyonun yapılış şeklini haber vermiş olsaydı, operasyon çok vahim bir şekilde sonuçlanabilirdi.

- Medya, terör haberlerini sunarken, ceset görüntüleri, kan izleri vb. yayınlanabilmektedir. Haberleri çocukların da izleyebileceği dikkate alınır, bu görüntüler toplumun ruhunda çok derin yaralar açabilir. Toplumu korkuyla “hipnoz” ederek duyarsızlaştırabilir ve karamsar hale getirebilir. Gelişmiş ülkeler filmlere 12, 16, 18 ve U (Universal-herkes seyredebilir) şeklinde yaş sınırlamaları getirmişlerdir. Sorumlu yayıncılar televizyonlarda belli bir saatten önce (genellikle akşam 9) şiddet içerikli ne bir film ne de bunun reklamını yayınlamaktadırlar.

Örneğin, 1993 yılında Türkiye’de terör faaliyetlerinin zirve noktaya çıkması sonucunda, İngiltere’de birçok turist seyahat biletlerini iptal etmişlerdir. Çünkü o günlerde terör haberleri medyada günlerce baş haber olarak verilmiş, bu haberler de BBC ve diğer haber kanallarında sürekli yayınlanmıştır.

- Medyanın bir diğer özelliği de hassas operasyonlara katılan görevliler hakkında gerek görüntü, gerekse yazılı olarak geniş bilgi sunmasıdır. Terör örgütleri de bu tür operasyonlara katılan bireyleri er geç kendilerine bir hedef olarak seçmektedirler.

- Medya “zanlıların masumiyeti ilkesi”ni ihlal etmektedir. Bir insan terörist bile olsa mahkeme tarafından yargılanmadan, medya tarafından yargılanarak adeta cezası verilmektedir. Anglo-sakson ülkelerde sanığın masumiyeti ilkesi gereği basına görüntü yasağı getirilmiştir. Hiçbir basın mensubu ne televizyon kamerasıyla ne de fotoğraf kamerasıyla mahkeme içerisinde görüntü alamamakta ve yalnızca el çizimi, farazi resim yayımlayabilmektedir.

- Terör haberlerinin sürekli medyada yer alması ve özellikle güvenlik güçlerinin hatalarının abartılarak verilmesi sonucunda, güvenlik güçleri demoralize olup kendilerini değersiz görebilirler.

Sosyal Gerçek ve Medya Gerçeği

Ratingleri yüksek çıkan haber programları genellikle en gerçekçi ve en az ekleme yapılmış televizyon prog-

ramları olarak algılanır, İngiltere ve ABD’de televizyon haberleri genel olarak medyadaki en güvenilir haber aracı olarak kabul edilir. Gazetelerin tersine, radyo ve televizyonlardaki bültenlerin tarafsız ve dengeli haber sunmaları beklenir. Fakat haber bültenleri kaçınılmaz bir biçimde bazı bakış açılarından hareketle hazırlanmaktadır. Andrew Goodwin, “asıl mesele temsil edilen bakış açılarının hudutlarının yeteri kadar geniş olup olmadığıdır. Yani toplumun bakış açısına yeterince yer veriliyor mu, o önemli” demektedir.⁷ Ancak toplumun bakış açısının da her zaman doğru olduğunu söylemek yanlış olur.

Tarihi olaylar aktarım aşamalarında meydana gelen bir dizi hikayeleştirmeyle mit haline gelir. Günümüzde “son dakika haberi” olarak haber bültenlerine ani giriş yapan bazı önemli olaylar çeşitli aşamalardan geçerek değişik anlamlar kazanmaktadır. Olayın kazandığı anlam haberi iletenin yaşam tarzı, o kültür içinde baskın olan ideoloji ve mevcut siyasi havayla birebir ilişki içindedir.⁸

“Bütün medya imajlarının kurgusal olduğunu söylemek yanlış olmaz, fakat bazı kurgular diğerlerine göre daha doğrudur. Sosyal gerçekliği ifade ettiğini iddia eden birbiriyle yarış halinde birçok açıklama vardır, fakat bazı açıklamalar diğerlerine göre daha fazla dikkat çeker ve onay alır.”⁹ Haber bültenleri elbette gerçek hayatı tam objektif ve doğru olarak yansıtamaz. Böyle yapmaya da çalışmamalı, çünkü bu tür bir girişim otoritesini artırır ve insanların düşünme ve tartışma şanslarını azaltır. Demokratik bir ülkede haber bültenleri kurgusal gerçekleri mümkün olduğunca lanse etmeli, haberin yorumuyla ilgili savunmakta olduğu düşünceyi açıkça ortaya koyabilmelidir.¹⁰

Haber spikeri tarafsız bir kişi gibi sunulmaktadır. Hazırlanmış kağıttan haberleri okumakta olan haber spikeri resmî bir kıyafet içinde, düzenli bir ofiste, vücut dilini kullanmaktan kaçınarak bir masanın arkasından gerçekleri objektif bir dille sunuyormuş gibi görünür.¹¹ Haber spikerleri bir devamlılık ve istikrar havası içindedir: Program başladığında her zaman ordadırlar, varış zamanları hiçbir zaman görülmez ve programı yürütürken sağa sola koşturmazlar. Ekrandaki izleyiciler spiker

tarafından yönlendirilir. İzleyicinin ruhu spikeri takip etmeye başlar. Ekranı çıkan her şey spikerin söylediklerini onaylar mahiyettedir. Aslında haber çok gerçekçi olmasa da spikerin tavırları her zaman dostça ve güvenlidir.¹²

Buna rağmen pek az olay haber muhabirleri tarafından direkt olarak gözlenmiştir. Olayların çoğu haber ajansları, basın konferansları ve konuşmacılar aracılığıyla elde edilen ikincil kaynaklara dayanılarak haber haline getirilmektedir. Haber bültenleri genellikle olaylardan ziyade olaylar hakkında önde gelen yorumcuların görüşlerini rapor eder. Uzmanlar ve özel telefon bağlantılarının yorumlarıyla doğruluğu, objektifliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılan haber programları sadece elit tabakadaki insanların görüşlerini ifade etmektedir. Bu yönüyle haber bültenleri sıradan insanları önemsiz görmek ve her yönüyle elit bir zümreyi temsil eder hale gelmektedir. Daha az güce sahip gruplar (azınlıklar, kadınlar vs.) kimi zaman göz ardı edilmekte, kimi zaman da negatif bir imajla yansıtılarak topluma tehlikeli gibi gösterilmektedir.¹³

11 Eylül’ün Amerikan Medyasındaki Yansıması

Basın, olayları ele alış şekliyle toplum üzerinde son derece önemli yönlendirici bir etkiye sahiptir. Olayların isimlendirilmesi, manşetler ve manşetlerin altındaki resimler, geçmişteki olaylarla kurulan bağlar, oluşturulmaya çalışılan imajlar vs. insanların düşünce ve davranış şekillerine bir doğrultu vermektedir. Bu bölümde 11 Eylül 2001 olayının olduğu ilk 24 saat içinde gazetelerde ele alınışını inceleyen bir analize yer verilecektir. Bu yolla o gün korku ve gerilim içinde ne olup bittiğini anlamaya çalışan Amerikan toplumunun basında gördüğü yorumlar ve kurgular neticesinde ne tür bir yönlendirmeyle karşı karşıya kaldıklarını ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.¹⁴

12 Eylül günü çıkan 122 gazetenin 60’ının ön sayfasında ikinci uçağın çarptığı ve büyük bir ateş topunun görüldüğü resim var. 25’i birinci kulenin yanışını ve ikinci kuleye uçağın yaklaştığı anı göstermiş. Üçüncü olarak

7 Andrew Goodwin, “TV News - Striking the Right Balance?” in Andrew Goodwin & Garry VVhannel (Ed.), *Understanding Television*, Londra, Routledge Yayınları, 1990, s.54.

8 Richard Slotkin, *Fatal Environment: The Myth of the Frontier in the Age of Industrialization*, New York, Harper Publications, 1985, s. 435.

9 Age., s.57.

10 John Fiske, *Television Culture*, Londra, Routledge Yayınları, 1987, s. 307-8.

11 Age., s.288.

12 Daniel Chandler, “The Construction of Reality in TV News Programmes.” <http://www.aber.ac.uk/media/Modules/TF33120/news.html>

13 Denis McQuail, *Mass Communication Theory: An Introduction* (İkinci Baskı), Londra, Sage Yayınları, 1987, s.194.

14 Bu çalışma The Poynter Institute of New York ve Andrews McMeel tarafından 11 Eylül’ü anma töreni için hazırlanan, 122 bölgesel ve ulusal gazetenin o günkü ilk sayfalarında görünen imajları ve manşetleri gösteren kitapçıya dayanmaktadır.

da Manhattan sokaklarında panik içinde kulelere bakan ve öldürücü tozdan kaçan insanların resmi göze çarpıyor. Pentagon'la ilgili resimlerse ancak dört gazetede var, diğerlerine oranla önemsiz ve merkezi olmayan bir imaj ortaya çıkmış. Aynı olayın bir parçası olmasına rağmen Pennsylvania'ya çarpan dördüncü uçakla ilgili hiç bir resim yok.

Gazetelerde çıkan resmi temsillerin oranına baktığımızda diyebiliriz ki, basın ikiz kuleleri o günün en önemli amblemi olarak sergilemiş. Medyanın elinde kulelerle ilgili kullanılabilecek materyal Pentagon'la ilgili materyalden daha fazlaydı diyerek bu durumu açıklamak mümkün. Fakat 110 katlı bu kulelerinin Amerika'nın en güçlü finansal kuruluşlarına ev sahipliği yaptığını aklımıza getirirsek sembolik anlam ve yorumlar için ikiz kulelere yapılan saldırıların daha uygun olduğunu görürüz.

Gazetelerdeki başlıklar genel olarak savaş ve saldırıyla ilgili temalara yer vermekte (Bu Bir Savaştır/ Bu Savaş Anlamına Gelir/ Savaş Sebebi/ Saldırı Altında/ Saldırıya Uğradık ...). Savaş ve saldırı sözcüklerinin kullanılışlarını takip ederek olayın nasıl dramatik bir hikaye halini aldığını görebiliriz. "A New Day of Infamy" ve "The Longest Day" başlıklarıysa olayları hemen İkinci Dünya Savaşına endekslmektedir. Birinci söylem Pearl Harbor baskını sonrasında Franklin Roosevelt tarafından dile getirilmiş. İkincisi de Amerika'nın Avrupa'yı faşizmden kurtarmak amacıyla savaşa müdahil olduğu zaman söylenmiş. Yine itfaiyecilerin kalıntıları üzerine bir bayrak dikmesiyle İkinci Dünya Savaşı sırasında Iwo Jima'da Amerikan askerlerinin bayrak sallaması arasında bir ilişki kurulmuş.¹⁵ New York itfaiyecileri gösterdikleri örnek davranışlar ve Amerika'nın özgürlüğü için gösterdikleri fedakarlıklar neticesinde yeni milenyumun Pearl Harbor'nın kahramanları olmuşlardı.

Savaş terminolojisi nihayetinde milliyetçiliği ve vatanseverliği telkin eden söylemlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Gazete editörleri "Birleşip Karşılık Vermeliyiz," "Liderlerimiz Bizi Bütünleştirmeli" gibi manşetlerle savaşa teşvik edici yazılara yer vermekteydiler. Her hangi bir itiraz hemen susturuluyordu: Bir siyaset programı olan Politically Incorrect'in sunucusu Bili Maher "intihar saldırganları Bush'un dediği gibi korkak değillerdi" deyince programı kapatılmış ve bir üniversite profesörü de benzer bir nedenden dolayı işinden edilmişti. *US News and World Report* gazetesinin muhafazakar editörü John Leo üniversiteleri anti-Amerikanizmin yatakladığı ve gençlerdeki vatanseverlik duygusunun yok edildiği yer-

ler olarak ifade etmişti.

ABD Başkanı George W Bush savaş metaforunu kullanmakta yetinmeyip, olayları iyi (Amerika) ve kötü (Amerika'nın yanında olmayan) terimleriyle değerlendirmeye koyularak duygusal olarak daha yüce söylemlere başvurmuştu. Bir çok gazete gerek Bush'un konuşmaları gerekse kendi yazılarıyla "Ulusumuz Kötülüğe Maruz Kaldı," "Terörün Kötü Eylemleri" gibi ifadelerle "kötü" sözcüğünü sıkça kullanmışlardır.

Buna benzer ifadelerin kısa sürede Amerika'da ikamet etmekte olan Araplara karşı şiddet eylemlerine dönüştüğünü ve bunun basın tarafından desteklendiğini görüyoruz. Araplara karşı bunun sonucunda hemen bir şüpheli avına girildi; bazıları vatana ihanetle suçlanırken bazıları da halktan uzak göz altı kamplarına götürüldü. Afganistan'a yapılacak bombalama harekatı için yapılan hazırlıklar saldırının bir ay sonra başlayacağı vakte kadar basında geniş yer buldu.

15 Kasım Saldırıları ve Türk Basınında Yankıları

El Kaide örgütü 15 Kasım'da İstanbul'da iki sinagoga 23 kişinin ölümüyle sonuçlanan bir saldırı düzenledi. Olay 16 Kasım günü bütün ulusal gazetelerde manşetten verilmişti. Bu bölümde olayların gazetede ele alınış şeklini, resimlendirilişi ve oluşturulmaya çalışılan imajı ele alınacaktır.¹⁶



Saldırıların Türkiye genelinde 11 Eylül saldırıları kadar etki yarattığını söylemek mümkün değil. Saldırının ardından vatanseverlik ve milliyetçilik duygularını kabartan haberlere ve güçlü telkinlere rastlanmıyor. 9 gazeteden 3'ü saldırıyı Türkiye'yi hedef alan bir hareket olarak manşete yansıtıyor ("El Kaide Bizi de Vurdu,"¹⁷ "ABD'nin 11 Eylül'de İkiz Kulelerde Yaşadığını, Türkiye

15 İki fotoğrafı da şu web sitesinden görebilirsiniz: <http://webpages.acs.ttu.edu/~wfrver/911>.

16 Bu çalışma için şu gazetelerde 15 ve 16 Kasım 2003 tarihinde görünen materyalleri ele aldım: *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Sabah*, *Star*, *Yeni Asır*, *Yeni Şafak* ve *Zaman*.

17 Sabah, 16 Kasım 2003.

Dün Yaşadı,”¹⁸ ve “Türkiye Düşmanları”¹⁹). Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı’nın yaptığı açıklamalara yer veren gazeteler bombalama olaylarının yalnızca Yahudi vatandaşlara yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmeyeceğini belirtmekte. 9 gazeteden 5’i ise saldırılarda hedefin İstanbul ve iki sinagog olduğunu belirtmekte ve dolayısıyla tüm Türkiye’ye yönelik bir saldırı olmadığı imajını kuvvetlendirmekte (“Sinagog Saldırılarını El Kaide Üslendi,”²⁰ Terörün Hedefi İstanbul’daki Sinagoglar,”²¹ “İstanbul Vuruldu,”²² “Terör Dalgası İstanbul’u da Vurdu,”²³ “İstanbul’da Bomba Dehşeti,”²⁴ ve “İstanbul’da Kanlı Cumartesi”²⁵)

Bu manşetlere dikkat ettiğimizde gazetelerden üçünün olayla 11 Eylül saldırılarıyla doğrudan veya imalı olarak bağ kurduğunu görürüz.²⁶ Bu imajdan şöyle bir sonuç çıkarılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz: 11 Eylül’de ABD’yi vuran El Kaide bugün de bizi vurdu. Öyleyse biz de Amerika’nın yanında yer almalı ve teröre karşı savaş kampanyasında ona tam destek vermeliyiz. Saldırının düzenleniş amacı El Kaide lideri Usame bin Ladin’in bir ay önce El Arabiye’de yayınlanan bir kasetine göre, Türkiye’nin ABD ve İsrail ile işbirliği içinde olmasıydı. Usame bin Ladin Türkiye’nin de kendilerine düşman ülkeler arasında ve ateş çemberi içinde olduğunu söylemişti. Fakat buna rağmen hedef olarak sinagogların seçilmesi tüm Türkiye’nin düşman olarak görülmediğini göstermektedir. Gazetelerden ikisi düzenlenen saldırıyla Türkiye-İsrail ilişkileri arasında bir bağlantı kurmaktadır.²⁷ Haberin içeriğine göre bu saldırıların nedenlerinden birisi Türkiye’nin İsrail ile son zamanlarda son derece iyi ilişkiler içinde olmasıdır. Düşman kim sorusuna verilen yanıtta bütün gazetelerde aynı: El Kaide. El Kaide’ye bağlı “Ebu Hafız El Masri” adlı intihar komandoları örgütü zaten saldırıyı açıkça üslenmişlerdi.

Sonuç

Özetleyecek olursak; medya araçları terörist örgütler, saldırıya uğrayanlar ve medya kuruluşları için amaçların gerçekleştirilmesinde birinci dereceden öneme sahiptir. Teröristler eylemlerinin duyurulması, saldırıya uğrayanlar uğradıkları vahşetin sergilenmesi, ve basın da traj ve rayting rekorları kırarak para kazanmak amacıyla medyayı kullanmaktadır, örneğin 11 Eylül saldırılarının basında geniş yer bulması sonucunda El Kaide örgütü ABD’nin ne kadar hassas olduğunu göstermiştir. ABD yönetimiye basın ve yayın yoluyla propaganda yürüterek teröristlere karşı geniş çaplı bir operasyon baş-

latmış ve Irak’ta olduğu gibi hukuka aykırı bir savaşa girişmiştir. 15-20 Kasım saldırıları ise El Kaide’nin hala etkin olduğunu tüm dünyaya duyurmuş, Türkiye neticede ABD yanında Afganistan’a destek gönderdiyse de ABD gibi saldırılar sonrası kapsamlı bir harekate girişmemiştir.

11 Eylül saldırılarıyla terör global bir statü kazanmış ve ABD dış siyaseti köklü değişikliklere sahne olmuştur. ABD Başkanı bu saldırıları dünyanın karanlık tarafından (köktenci teröristler, otoriter yönetimler, özgürlük düşmanları vs.) aydınlık tarafına (Batı medeniyeti ve özellikle Amerika) doğru düzenlenmiş global bir savaş olarak tanımlamıştı. Bu savaşta dünya devletleri ABD’nin yanında olacak ya da karşısında yer alacaktı. ABD Başkanı’nın söylemine göre, teröre karşı ilan edilen savaş iyiliğin kötülüğü ortadan kaldırmak için başlatıldığı bir savaştı. Bazı çevreler Irak ve Afganistan müdahalelerinin ABD’nin jeopolitik ve jeo-ekonomik çıkar hesaplarıyla doğrudan ilgili olduğunu iddia etmektedir. Buna göre planları daha önceden hazırlanmış olan bu savaşların asıl nedeni ABD hegemonyasını güçlendirmek ve petrol kuyularının ve yollarının ülke için güvenliğini sağlamaktır.

Saldırıları ABD akademik hayatında da bir kısım değişikliklere yol açmıştır, örneğin medeniyetler çatışmasını daha önceden kaçınılmaz gören Samuel Huntington bunun engellenebileceğini savunmaya başlamıştır. Diğer, taraftan “Tarihin Sonu” savının teorisyeni olan Francis Fukuyama da 11 Eylül saldırıları ardından tezinde bir kısım değişikliklere başvurmuş, tarihin sonu söyleminin liberal demokrasilerin “teorik” olarak insan evriminin en son aşaması olarak algılanması gerektiğini ifade etmiştir. Amerika liberal demokrasisiyle evrimsel açıdan tarihin sonuna ulaşmış olsa da bazı “haydut devletler” ve terörist gruplar Amerika’yı düşman görmeye devam etmektedir.

Bu “haydut devletler”den biri olan Irak’ı, barındırdığı kitle imha silahları nedeniyle kendisine tehdit olarak gören ABD, bu ülkeye karşı 2003’te savaş açtı. Fakat Irak’ın iddia edildiği gibi bu silahlara sahip olmaması Amerika’nın uluslararası saygınlığının zedelenmesine neden oldu. ABD sonuç olarak dünya devletlerinin gözünde uluslararası hukuka aykırı hareket etmekte olan bir devlet olarak görünür oldu. ☹

18 Star, 16 Kasım 2003.

19 Yeni Şafak, 16 Kasım 2003.

20 Zaman, 16 Kasım 2003.

21 Akşam, 15 Kasım 2003.

22 Yeni Asır, 16 Kasım 2003.

23 Yeni Asya, 16 Kasım 2003.

24 Hürriyet, 15 Kasım 2003.

25 Milliyet, 15 Kasım 2003.

26 Sabah, Star ve Yeni Asya.

27 Sabah, Star ve Yeni Asya.